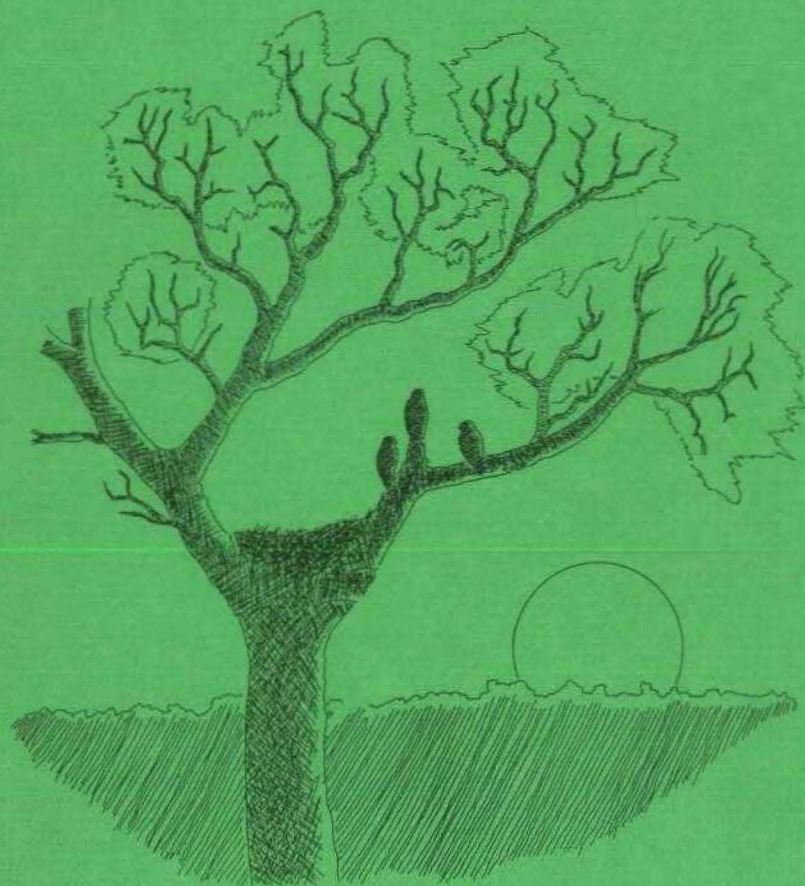

De Takkeling

Tweede jaargang, nr. 1.

Februari 1994

Werkgroep Roofvogels (Noord- en Oost-)Nederland

De Takkeling, is een uitgave van de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland (WRNON)

Met bijdragen van Rob Bijlsma, Jan van Diermen, Rinus Dillerop, Willem van Manen, Jaap van Netten, Maria Quist, Lex Tervelde, Sake de Vlas, Rob Vogel, Eddy de Vries, Pedro Zoun

Redactieadres: WRNON
Aekingaweg 3
8426 GN Appelscha
Tel. 05162 - 2660
Fax. 05162 - 3330

Giro 76284, t.n.v. Stichting Werkgroep Roofvogels
Bankrek. ABN-AMRO Assen nr. 57.15.09.800
giro van de bank: 805108

Redactie: Maria Quist, Rob Bijlsma
Opmaak: Maria Quist
Tekeningen: Willem van Manen, Rob Bijlsma
Drukwerk: Drukkerij Van Goor, Diever

Intro

Maria Quist

Het begint er naar uit te zien dat onze Takkeling het gaat redden. Er is volop copij aangeleverd en de belangstelling is navenant. Vandaar dit tweede, dikkere, nummer. Niet via de reprodienst van NBLF zoals vorige keer, maar in mekaar gezet door een echte drukker (met behulp van een aantal vrijwilligers om de kosten te drukken).

De reacties op ons voorstel voor een landelijke samenwerking op roofvogelgebied waren/zijn evenzeer enthousiasmerend. In november hebben we hiertoe alle landelijke (roof)vogelwerkgroepen in den lande aangeschreven en sindsdien melden vogelwerkgroepen of individuele leden zich aan als lid. In zijn artikel "Naar een landelijke werkgroep voor roofvogels" gaat Rob Bijlsma wat dieper in op het een en ander.

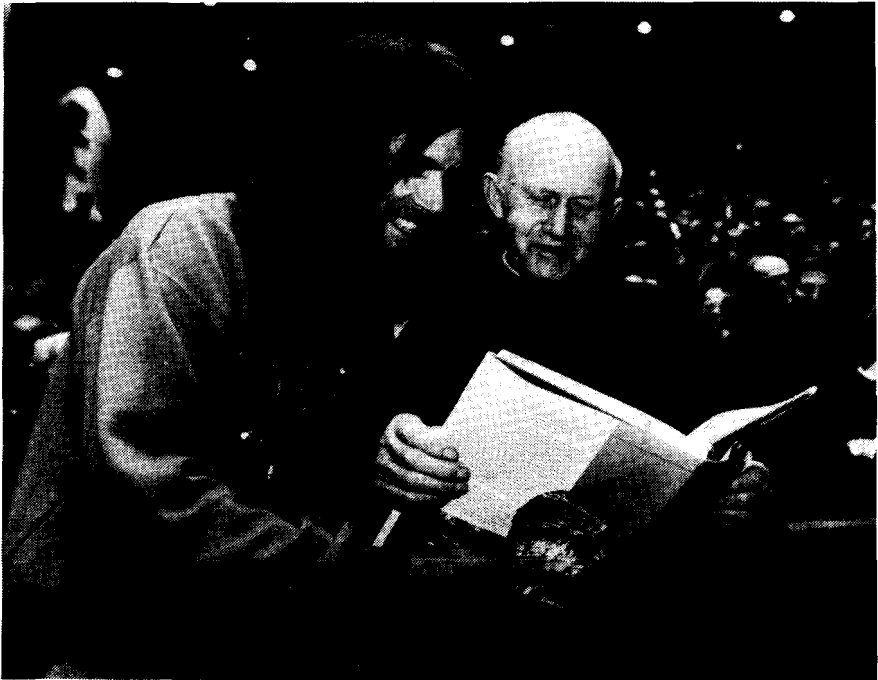

Heeft U vragen hierover: bel gerust of schrijf naar de redactie. Uw brief kan desgewenst in de Takkeling worden behandeld.

Dan nog even iets over de presentatie van het roofvogelboek, de "Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels" op 23 oktober j.l.: Het was een grandioos gebeuren. We hadden een volle bak, over de 350 mensen, en het was zeer geanimeerd. De Bluesband deed hevig zijn best (beetje té misschien volgens sommigen), en het officiële gedeelte liep als een trein. Er werd godzijdank veel gelachen en er was niet te veel poespas. Bobo's waren nadrukkelijk niet uitgenodigd. Alleen gedeputeerde Herman Lange, maar die vinden we gewoon aardig en hij vindt ons en de roofvogels aardig.

Rob reikte een aantal exemplaren uit, voornamelijk aan eigen volk, dus mensen die zich in het verleden hebben ingezet voor het roofvogelwerk. Zoals aan onze ouwe, trouwe Jan Eitens, aan Bert Takman de vroegere voorzitter en Hans Esselink, de oprichter van de WRNON. Een exemplaar was er ook voor mevrouw Tinbergen, de weduwe van Luuk Tinbergen, Rob zijn grote voorbeeld en inspirator. Voor mevrouw Ensink, de weduwe van Mr. H. Ensink, die zich in de jaren zestig en zeventig, als lid van het

Comité ter Instandhouding van de Drentse Fauna, beijverde voor een verbod op de giftige insecticiden in de landbouw. En dan was er een

Rob Bijlsma overhandigt het eerste exemplaar aan ons trouwe lid Jan Eitens (Foto EFG/Jan Willem van Vliet).

troostboek voor ons lid Romke van der Veen uit Damwoude. Hij viel vorig jaar bij een controle van een buizerdnest uit de boom. Gevolg: rugletsel, hersenschudding en een gebroken arm. En tenslotte voor de familie Dijkhuizen als representant van alle asiels die (roof)vogels opvangen en oplappen.

Wat het boek zelf betreft: de eerste druk (4000 ex.) was na 14 dagen uitverkocht. Net op tijd voor de Sinterklaas verscheen de tweede druk (3000 ex.). Ook dit aantal is er een eind door. Gisteren belde de uitgever om mee te delen dat hij de derde druk (3000 ex.) besteld had.

Nou, dat doet ons deugd. Er is ook verschrikkelijk veel aandacht aan besteed in zowel de landelijke als de regionale pers. Zelfs de Zierikzese Nieuwsbode wist te melden dat er zo'n mooi boek over roofvogels was uitgekomen. Daarnaast radio en TV (o.a. Lolapaloeza, van Gewest tot Gewest, Ja Natuurlijk). Rob werd helemaal neurotisch van alle interviewers en fotografen die zijn kluizenaarswoning in Wapse overspoelden en is voor vijf weken uitgeweken naar Botswana om daar zwaluwen te ringen en, en passant, even te bekomen van alle gedoe.

De fototentoonstelling die eveneens 23 oktober werd gepresenteerd, trok ook veel belangstelling. Er zijn al diverse aanvragen binnengekomen en we hebben inmiddels een tweede versie laten maken. Eén voor langere perioden (1-2 maanden) en één voor kortere aanvragen (scholen, lezingen e.d.).

Op dit moment is de tentoonstelling (tot eind februari) te zien in het bezoekerscentrum Dwingelderveld van Natuurmonumenten te Ruinen. Verder zijn er afspraken met enkele vogelwerkgroepen, het Bezoekerscentrum Veluwezoom van Natuurmonumenten te Rheden, het Provinciehuis te Leeuwarden en het Provinciehuis in Groningen.

In "Mededelingen", achter in de Takkeling, meer hierover, evenals over onze films, t-shirts, sweaters, posters en stickers.

We wensen U veel leesplezier toe bij dit tweede nummer van de Takkeling. Wanneer U zelf een stukje wilt schrijven dan is dat van harte welkom. Artikelen langer dan een A4, indien mogelijk, graag aangeleverd op (kleine) flop (WP 5.1.).

Het is de bedoeling dat de Takkeling 2 à 3 keer per jaar (afhankelijk van de aangeleverde copij en de beschikbare tijd) verschijnt, naast het jaarverslag dat jaarlijks in maart uitkomt.

Naar een landelijke werkgroep voor roofvogels

Rob Bijlsma

In Noord-Nederland roert al sinds 1982 een roofvogelwerkgroep de trom. Het is inmiddels een bekend verhaal: roofvogels nemen toe, de vervolging dus ook. Om de vervolging in kaart te brengen en waar mogelijk tegen te gaan, is de Werkgroep Roofvogels Noord-Nederland opgericht. Nog wat later werd dat uitgebreid tot de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland, een onmogelijke naam die Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel en de Achterhoek moest dekken. De werkgroep is in nauwelijks tien jaar tijd een bekende club geworden, die zich steeds meer ging toeleggen op basaal onderzoek (vooral naar de broedbiologie) en op voorlichting. Het onderzoek is inmiddels samengevat in de Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels, een standaardwerk waarin gedetailleerd uit de doeken wordt gedaan hoe roofvogelonderzoek opgezet kan worden en tot welke conclusies dat kan leiden. De voorlichting wordt verzorgd door artikelen, lezingen, zelfgemaakte filmpjes, een tentoonstelling en een lespakket voor basisscholen. Met de Takkeling worden recente informatie en resultaten doorgespeeld naar de leden van de werkgroep.

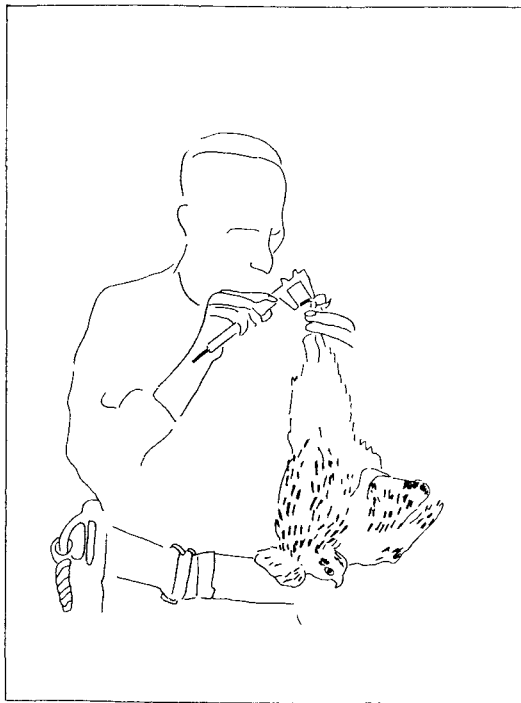
In de loop der jaren is een netwerk van contacten ontstaan. Vooral de afgelopen twee jaar hebben veel mensen blij gegeven van hun betrokkenheid bij roofvogels en bij het werk van de WRNON. Dat varieert van vragen over het zelf opzetten van roofvogelonderzoek, tot financiële ondersteuning, tips over vervolging in hun eigen gebied, inlevering van dood gevonden roofvogels, opsturen van krantenknipsels en vragen over vervolging in de rest van het land. We weten ondertussen dat roofvogelvervolging zich niet beperkt tot Noord- en Oost-Nederland. Sterker nog, er zijn voldoende aanwijzingen om aan te nemen dat het in bijvoorbeeld Noord-Brabant meer voorkomt dan in Noord-Nederland. Hoe wijd verspreid vervolging is, is onbekend.

Dat is de eerste reden om landelijk aan de slag te gaan: waar komt vervolging voor, in welke mate en om welke soorten gaat het. Een inventariserende opzet dus. In Noord-Nederland wordt dat uitgeknoobbeld volgens een simpel systeem: omlijn je werkgebied, karteer daar alle roofvogels (volgens een vaste werkwijze), bepaal of ze nestelen, kijk of er (en hoeveel) jongen uitvliegen en leg de leeftijd van het ouderpaar vast (volgens de tweedeling volwassenen of onvolwassenen). Met deze gegevens kan de dichtheid in een gebied worden bepaald, zo ook het nestsucces en de leeftijdsopbouw van

de populatie. Deze drie variabelen verduidelijken of er vervolging plaatsvindt of niet. Bij een te lage dichtheid, een slecht nestsucces en een groot aandeel broedvogels in jeugdkleed is de kans op vervolging bijzonder groot. Vaak worden in dergelijke gebieden dode roofvogels gevonden en nestverstoringen gemeld.

De dode roofvogels vormen een tweede tak van onderzoek: analyse van de doodsoorzaken door het Centraal Diergeneeskundig Instituut. Pas wanneer deskundige mensen de lijken hebben onderzocht, kan een uitspraak worden gedaan over de doodsoorzaak. Rechtstreekse toezending aan het CDI kan tegenwoordig niet meer. Dat moet via de Politie of via de Algemene Inspectie Dienst (AID).

Een derde reden voor een landelijke aanpak is een meer wetenschappelijke.

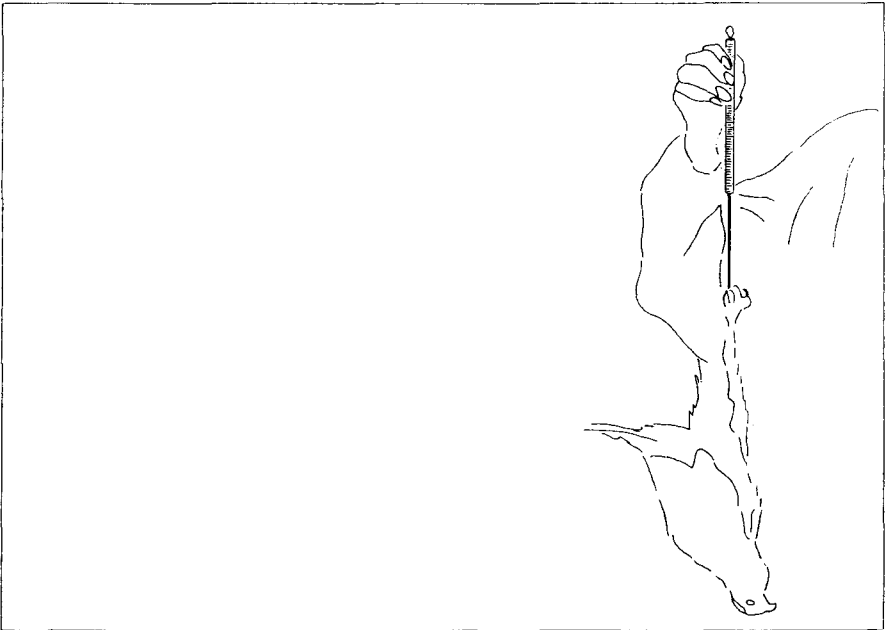
Veel Noordnederlandse bevindingen zijn rechtstreeks van toepassing op wat elders in het land gebeurt. Dat de start van de eileg bepalend is voor de legselgrootte (hoe vroeger begonnen, hoe groter het legsel), is niet alleen in Drenthe zo, maar ook in de Achterhoek, op de Veluwe en in Limburg. Maar er zijn ook variabelen die wel degelijk onder invloed staan van de plek waar onderzoek wordt gepleegd. De broeddichtheid kan bijvoorbeeld sterk variëren onder invloed van variaties in voedselaanbod: veel voedsel betekent veel paartjes. Van talloze gebieden in Nederland is daar het een en ander van bekend,

echter lang niet alles. En zo zijn er veel meer vragen. Enthousiaste veldwaarnemers zijn er te over, dus waarom niet proberen al die informatie op een grote hoop te krijgen. Ook in dit opzicht hakt de WRNON al geruime tijd met het bijtje (zie de Ecologische Atlas) en kan ze haar ervaringen aan anderen doorgeven.

Voor de korte termijn hebben we de volgende plannen. De WRNON wordt de WRN, de Werkgroep Roofvogels Nederland, in samenwerking met Vogelbescherming. Buiten Noord-Nederland zal actief worden gezocht naar mensen die lokaal de zaken willen gaan coördineren. Het ligt in de bedoeling eerst een goed landelijk overzicht te maken waar vervolging voorkomt, en in welke mate. Als dat tegelijkertijd gepaard kan gaan met goede karteringen van de roofvogelstand, dan deste beter. Lukt dat niet direct, dan kan daar langzaam naartoe worden gewerkt. De WRN kan telformulieren en kaarten verschaffen en uiteraard advies geven waar nodig. Aan het eind van het broedseizoen volgt de inzameling en verwerking van de gegevens. In maart volgt de presentatie van de resultaten. We willen ook in samenwerking met Vogelbescherming een jaarlijks weerkerende roofvogeldag gaan organiseren. Hier wordt aandacht besteed aan de resultaten, kan uitleg worden gegeven over moeilijke zaken als individuele herkenning en leeftijddeterminatie aan de hand van gevonden ruiveren, de beste karteringsmethoden, trucjes, de laatste nieuwtjes uit de literatuur (want er wordt wat afgeschreven over roofvogels), lezingen, contacten leggen en horen wat er elders gebeurt. Met de Takkeling zal tussentijds het laatste nieuws worden verzorgd.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse

Vervolging Witterveld/Haarbos 1993 (Drenthe)

Rinus Dillerop

Het was een mooie dag in het voorjaar om het veld in te gaan om de eerste Havik weer te zien baltsen. Aangekomen bij Witten/De Haar, net buiten Assen, liep ik door het Haarbos, waar al jaren een strijd heerst tussen een havikspaar en een buizerdpaar om een territorium af te bakenen. Na nog geen 200 meter door het bos te hebben gewandeld, stuitte ik op een dood weggemoffeld haviksmannetje (ouder dan 3 jaar). Shit, shit waren de eerste woorden die uit mijn mond kwamen. Al eerder had ik in dit bos een dood haviksvrouwtje, met daarnaast een dood waterhoentje gevonden (datum 27-3-1991). Deze beide bleken vergiftigd. Na het haviks-

Rinus met zijn droeve buit

mannetje bestudeerd te hebben, kon ik niet vaststellen of hier sprake was van afschot, vergiftiging, of een natuurlijke dood. Na dit incident besloot ik het bos grondig te doorzoeken. Gelukkig werden er geen slachtoffers bij gevonden. De Havik nam ik mee voor verder onderzoek bij het CDI.

Daarna ben ik een kijkje gaan nemen op het Witterveld of de eerste Haviken en buizerdpaartjes zich al in dit gebied gevestigd hadden. Maar na hier een tijdje te hebben gewandeld, sprongen mij de tranen bijna in de ogen. Ik vond hier op een oppervlakte van nog geen 0,5 ha drie dode haviksvrouwtjes (2 adulte en 1 juveniele) en een dode verwilderde kat. Dit zei mij genoeg; een grote kans dat

hier sprake was van vergiftiging. De Haviken zijn opgestuurd naar het C.D.I. voor nader onderzoek.

Enkele maanden na dit voorval werd ik opgebeld door de Marechaussee (die veel patrouilleert rondom het Witterveld i.v.m. de aanwezigheid van de schietbaan) met de mededeling dat achter de tribune van de T.T.-baan door een voorbijganger een dode Buizerd was aangetroffen die aan een veter in een boom hing. Ook deze vogel werd opgestuurd naar het C.D.I. Na een tijdje kwamen de resultaten terug van het C.D.I.: de vier Haviken en de Buizerd waren vergiftigd met Aldicarb.

Aldicarb is het werkzame bestanddeel van in Nederland wettelijk toegelaten middelen ter bestrijding van insecten en aaltjes op diverse gewassen in de akker- en tuinbouw. Het is toegelaten voor grond- en rijenbehandeling in de vorm van granulaat. Aldicarb is extreem giftig voor zoogdieren.

Dit waren niet de enige voorvallen van vervolging. Tijdens het broedseizoen werd een haviksjong, dat op het punt stond om uit te vliegen over het Witterveld, uit de nestboom geschud door T.T.-gangers van de T.T.-races in Witten. Dit werd gezien door een voorbijganger die de politie heeft ingeschakeld. De natuurterroristen waren hem natuurlijk al gesmeerd. Het haviksjong is aan een trauma overleden in het roofvogelopvangcentrum van Bertus van Manen in Vries.

Verder werd tijdens het broedseizoen 1993 op het Witterveld nog een aantal vreemde dingen waargenomen:

- havikshorst met daarin jongen van twee weken oud, spoorloos verdwenen. Nest lag op de grond, sporen wezen uit dat de boom was beklommen.
- Twee buizerdnesten met eieren en jongen erop: spoorloos verdwenen.
- Twee dode eksters, een konijn en drie dode Vlaamse gaaien werden er verder op het Witterveld gevonden. Deze werden opgestuurd naar het C.D.I. voor nader onderzoek. Voor de sectie waren ze niet meer bruikbaar i.v.m. de staat van ontbinding. Vergiftiging valt niet uit te sluiten.

De oorzaken van deze gevallen zijn moeilijk te achterhalen. In het jaar 1994 komt er een jachtverbod op het Witterveld. Mogelijk dat hierdoor de vervolging op roofvogels stopt.

Adres: Koningsspil 33, 9422 LL Smilde.

Sperwerperikelen

Sake de Vlas

Op een mooie zomeravond in 1986 kon mijn vogelmaat niet inventariseren en ik besloot dat het een uitgelezen avond was om een sperwerhorst met pullen in de buurt van Drouwen te controleren. Het zou volgens mij nog wel kunnen, maar ik ben wel vaker eigenwijs. Toen ik dan ook halverwege de stam was, waarschuwden de jonge bewoners mij dat ze niet zo klein meer waren. Maar ja, één keer eigenwijs, altijd eigenwijs. Op het moment dat mijn hoofd boven de nestrand stak, konden twee van de vijf pullen het niet meer verdragen en stapten op. Springers worden ze wel genoemd. Nummer een kwam vijf meter verder in een andere fijnspar terecht en nummer twee ondernam een lange glijvlucht de andere kant op en dook 80 meter verder het struweel in. Op dat moment besepte ik mijn negatieve karaktereigenschap ten volle. Er zat dan ook niets anders op dan de horstboom te verlaten en nummer een uit boom te vissen. Dat gaf verder geen problemen en gewikkeld in mijn bloesje mocht zij wachten tot haar broertje gevonden was.

De muggenpopulatie (als die nog zou leven) zal zich deze avond kunnen herinneren. Het wemelde ervan en ze vertelden ook aan elkaar dat er een malloot met bloot lichaam rondliep.

Nummer twee was niet zo makkelijk te vinden want bepaal maar eens goed waar twee gelijktijdige springers heengaan als je halverwege een fijnspar aan wat dunne takken hangt.

Uiteindelijk vond ik hem onder wat braamstruiken, hetgeen mijn uitwendige schoonheid ook niet ten goede kwam. Fluks werd de horstboom weer beklommen met een stel verontwaardigde halfwas pullen in mijn bloesje.

Heel voorzichtig werden ze over de nestrand gezet, er voor zorgdragend dat de overgebleven pullen niet te veel van mij zagen.

Misschien dat nummer drie mijn hand niet zo mooi vond of dat ze het niet eens was met de terugkerende voedselconcurrentie. Hoe het ook zij, ze sprong en belandde ergens halverwege in een nadere fijnspar, waar ze langzaam aan één punt voor haar volgende speelse en mij droeg nog maar een paar keer op en neer te gaan.

Nummer drie heb ik heel voorzichtig, heel langzaam op de nestrand gezet. Ze zat in wankel evenwicht en ik ben 50 meter verder op de grond gaan zitten kijken of ze er weer helemaal oplom.

Muggen ruiken volgens mij niet alleen bloed, maar ook zweet en na vijf minuten was het niet meer te harden en ben ik maar gaan lopen. Na een kwartier zat ze er weer volledig op en kon ik naar huis.

Twee weken later ben ik nog eens gaan kijken. Ze dwarrelden bedelend door de takken. De muggen waren er ook nog.

Adres: Heiakkers 3, 9463 TN Eext

Resultaten van het in 1993 door het CDI-DLO uitgevoerde onderzoek naar de doodsoorzaken van roofvogels en uilen ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen

Pedro Zoun

Werkwijze

Inzendingen welke na 15 februari werden ontvangen, werden onderzocht volgens de nieuwe werkwijze zoals weergegeven in het eerste nummer van "De Takkeling".

Voor particuliere inzenders hield dit in dat zij een brief ontvingen waarin werd aangegeven dat de inzending niet in behandeling werd genomen omdat deze niet voldeed aan de gestelde voorwaarden. De inzender kreeg een maand de tijd om alsnog een (onbezoldigd) opsporingsambtenaar in te schakelen.

In de praktijk is gebleken dat dit in slechts twee van de 54 gevallen is gelukt c.q. van deze mogelijkheid gebruik is gemaakt!

Aantallen inzendingen en herkomst

Er werden in totaal 159 inzendingen ontvangen van de volgende categorieën inzenders:

- Algemene Inspectiedienst (AID): 1
- Onbez. Controleurs Flora&Fauna AID, Inspectie Noord en Oost: 53
- Onbezoldigde Controleurs Flora & Fauna AID, Inspectie Zuid: 6
- Diverse Overheidsdiensten: 24
- Particulieren (vogelwerkgroepen, asiels, burgers etc.): 75

Vastgestelde doodsoorzaken

In tabel 1 zijn de vastgestelde doodsoorzaken per vogelsoort weergegeven. Van de 107 onderzochte vogels blijkt 7 % te zijn geschoten, 2 % te zijn geklemd en 31 % (32) te zijn vergiftigd. In 1992 (onderzocht 308 vogels) bedroegen deze percentages resp. 2, 0 en 20.

Indien uitsluitend de zekere gevallen van opzettelijke vergiftiging worden meegerekend, dan is bij 34 % van de onderzochte vogels sprake van wetsovertreding.

Tabel 1. Vastgestelde doodsoorzaken

	afschot	geklemd	uitputting	trauma	vergiftiging	negatief	totaal
Buizerd	4	1	4	6	23	24	62
Havik	0	1	1	0	8	8	18
Br. kiek.	0	0	0	0	2	0	2
Rode w.	0	0	0	0	0	1	1
Sperwer	0	0	0	3	0	2	5
Torenvalk	3	0	1	0	0	8	12
Verenigd	0	0	0	2	0	4	7
Totaal	7	2	6	12	33	47	107

Vastgestelde vergiftigingen

In tabel 2 zijn de in de vogels en dierlijk aas aangetoonde soorten vergif weergegeven.

Opmerkelijk is het feit dat er dit jaar voor het eerst geen vergiftigingen met het middel alfachloralose werden vastgesteld. Aan de hand van de door de inzender verstrekte gegevens, de aard van de krop- en maaginhoud en de hoogte van de daarin vastgestelde gehalten vergif konden in verreweg de meeste gevallen de vergiftigingsbron en de toedracht worden vastgesteld. Op deze wijze bleek dat bij 27 van de 33 vergiftigde vogels sprake was van opzettelijke vergiftiging van aaseters. Het gebruikte aas bestond hoofdzakelijk uit klein jachtwild zoals zwarte kraai, fazant, konijn of haas. Bij 2 Buizerden met relatief lage gehalten parathion in de krop- en/of maaginhoud was mogelijk sprake van een verband met de bestrijding van emelten. Van het uitleggen van vergiftigd dierlijk aas werden ook zoogdieren het slachtoffer: bij 4 vossen werd aldicarbvergiftiging vastgesteld.

Van de 33 vergiftigde vogels waren er maar liefst 30 afkomstig uit het werkgebied van de Inspektie Noord- en Oost van de AID!

Tabel 2. Gebruikte soorten vergif

	parathion	aldicarb	mevinfos	strychnine	onbekend	totaal
buizerd	13	1	3	1	5	23
havik	0	7	1	0	0	8
bruine kiekendief	0	0	0	0	2	2
dierlijk aas	6	11	0	2	3	22
totaal	19	19	4	3	10	55

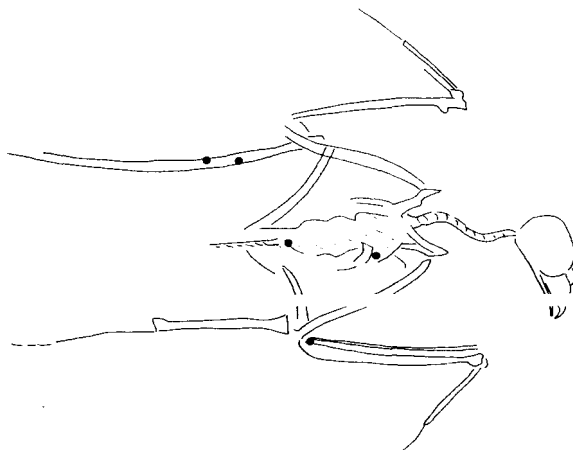
Conclusies

- Het totaal aantal inzendingen daalde ten opzichte van 1992 met 45 %.
- Het aantal inzendingen door particulieren is ten opzichte van 1992 in het eerste halfjaar sterk gedaald en in het tweede halfjaar vrijwel tot nul gereduceerd.
- Het aantal inzendingen door overheidsdiensten is ten opzichte van 1992 nauwelijks gewijzigd.
- In de regio Noord- en Oost Nederland en met name in het werkgebied van de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost Nederland wordt nog steeds een goed beeld van de roofvogelvervolging verkregen. Dit is in belangrijke mate toe te schrijven aan het opsporingswerk van de onbezoldigde controleurs Flora en Fauna van de AID en aan de bereidheid van de Regionale AID-Inspectie om in de gevallen welke in aanmerking komen voor juridische follow-up de kosten van het chemisch-toxicologisch onderzoek te dragen.
- In de regio's West en Zuid worden weinig roofvogels ingezonden en de bereidheid van de inzenders om de kosten van chemisch-toxicologisch onderzoek te dragen is uitermate gering.

Opmerking

Een uitvoeriger verslag is telefonisch aan te vragen bij de auteur (03200-73263).

Adres: CDI-DLO (thans ID-DLO), Edelhertweg 15, 8219 PH Lelystad

Knipsels

Uit het NRC Handelsblad van resp. 16, 17 en 18 november 1993

Vandaag of morgen

Laf

November: de wind rukt aan alomtegenwoordig van zit, de regen gutst over het raam. Ik koester mij in de gloed van een opkomende verkoudheid. Mijn gedachten vertoeven ondertussen in Polen en dat komt door het roofvogelboek van Rob Bijlsma (*Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels*).

Mei, moeras en muggen. Iemand klimt in een boom. Twee zeearenden cirkelen in de lucht. Ons was het erom te doen hun jongen te ringen. Maar dat wisten zij niet - zij wisten niet beter of hun jongen werden geroofd. En ze deden niks. Reuzen van vogels vlogen stilletjes rond, of op z'n hoogst nu en dan een smartelijk piepje.

Dat was me een raadsel. Of de boom nu door een beer of een mens beklommen wordt - je zou zeggen dat een zeearend best een uitval kan doen. Zelfs een minime kans dat de belager het opgeeft, of zijn nek breekt, moet op den duur een evolutionair voordeel opleveren.

Nu beschrijft Rob in zijn boek iets dergelijks bij haviken. Ook hier (met zeldzaam agressieve uitzonderingen) dat lijdzaam toezien hoe een onderzoeker een nest benadert. Rob wijst erop dat moedige roofvogels door de eeuwen heen juist in het nadeel zijn geweest. Zij waagden het meest en konden, zeker met vuurwapens, het makkelijkst worden gedood.

Wat zich vastzet: het beeld van mensen die doende zijn hun eigen lafheid te verbreiden door de hele natuur.

Koos van Zomeren

Vandaag of morgen

Bij Norg

November: een iijze bleke ochtend met een reuc kans op zon en ganzentrek.

Het spel gaat door, de regels zijn bekend - al wat leeft is slaaf van zijn genen en die genen willen maar één ding: de volgende generatie. Maar Rob Bijlsma meldt in zijn roofvogelboek een vreemde inbreuk. Bij haviken komt het voor dat een vrouwtje eieren uitbroedt die ze niet zelf heeft gelegd.

Er is een nest, er zijn eieren, er wordt gebroed, het oorspronkelijke vrouwtje sterft (waarschijnlijk door afschot of vergiftiging) en binnen enkele dagen wordt haar plaats ingenomen door een ander. Tussen '85 en '89 werd dat in Drenthe twaalf keer vastgesteld. En misschien valt dit nog te beredeneren. Met het nest pikt zo'n nieuw vrouwtje tevens een territorium en een mannetje in, en dat mannetje werkt in elk geval nog aan zijn eigen nageslacht.

Maar nu. In 1986 verdween van een nest bij Norg, kort nadat het vrouwtje was vervangen, ook het mannetje. Toen kwam er ook voor hem een ander in de plaats. Een compleet paar haviken maakte zich tot slaaf van anderen genen. De vijf eieren kwamen allemaal uit, de vijf jongen werden allemaal grootgebracht. Dan heb je aan de ene kant de biologie, volledig doordrenkt van zelfzuchtige genen, en aan de andere kant twee haviken bij Norg die maar gewoon doen wat ze het beste lijkt. Dat is het mooie van regels - ze geven glans aan het ongerijmde.

Koos van Zomeren

Vandaag of morgen

Kopjes

Twee schaanachtige jonge buizerds. De ene zit overens en kijkt in de camera. De andere is net voor de zoveelste keer voorover geduikeld. Achter hun rug zie je de stoffelijke resten van een boomarter. Een foto van 30 mei 1992. Rob Bijlsma heeft hem zelf gemaakt en opgenomen in zijn roofvogelboek.

Vorig jaar heb ik in deze rubriek beschreven hoe liefhebbers in Nederland naar boomarters speuren. Dat was vooral een kwestie van spoorzoeken: nagelkrassen aan een boom, uitwerpselen op een wissel, pootafdrukken in de modder. Al doende werd het dier in feite steeds vluchtiger. Het was dan ook een waanzinnig geluk, zowel in de zin van welbevinden als toeval, dat we op maandagavond 18 mei in de Imbos boomarters te zien kregen. Tien dagen later zag een buizerd een boomarter in de buurt van Smilde. Hij zag hem niet alleen, hij had hem ook! En daar zat echt geen toeval bij. Ik denk: als je iets over boomarters te weten wilt komen, moet je een enquête onder buizerds houden. Het geslagen dier was ongeveer negen weken oud. 'De schedel bestond geheel uit kraakbeen en het melkgebit was nog niet volgroeid.' De kop (oogjes open, beklep op een kier) is gescheiden van de romp en ligt los op het nest. Dat kom je in de natuur wel meer tegen. Ik herinner me losse kopjes van veldmuis, spreuw en koperwiek. Ze maken een merkwaardig gave en alledaagse, je zou haast zeggen *bruikbare* indruk.

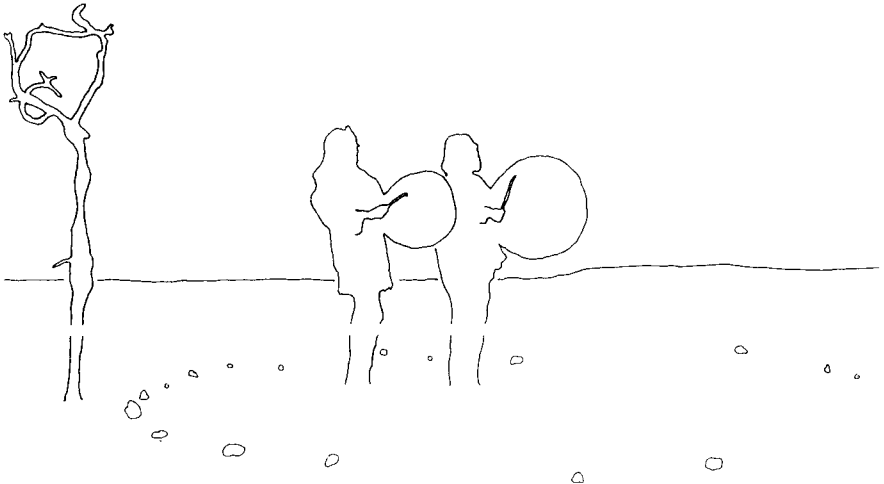
Koos van Zomeren

Herfstwinden

Willem van Manen (Story Telling Willem)

Op 18 oktober riepen twee sjamanen (Searching Deer en Story Telling Woman) op het Ballooërveld de herfstwinden op hun boodschappen vrij te geven aan de mens (bron: NRC handelsblad 19/10/93). Dit werd een kauw *Corvus monedula* fataal, het ging als volgt:

Ballooërveld, 19 oktober 1993, 8.45 u. Ik zie twee groepen kauwen plotse-ling samenballen in de lucht. Als dun vloeibare ballen, in elkaar opgaand, winnen ze hoogte. De oorzaak van de paniek is een volwassen mannetje Havik *Accipiter gentilis*, dat zich schijnbaar ongeïnteresseerd in de buurt van de kauwen begeeft. Eén kauw raakt verwijderd uit de groep. Hij lijkt maaierend met zijn vleugels stil te staan in de lucht als hij moeiteloos wordt ingehaald door de Havik, die hem slaat met een achteloosheid, een leven niet waardig. Havik en kauw zakken steil naar beneden in een reep loofbos en onttrekken zich aan waarneming. Ongeveer een halve minuut later word ik een Buizerd *Buteo buteo* gewaar, traag afglijdend, af en toe roeiend richting reepje loofbos. Vlak nadat de Buizerd het bosje induikt, vliegt de Havik op en zet zich in de rand van het bos op een kale tak. Weer even later zie ik hem opvliegen en zwoegend hoogte winnen in de richting van een kauw. Tot mijn verbazing zie ik een kopie van wat ik even geleden zag: achteloos wordt een kauw door een Havik geslagen en beide vogels

verwijnen in hetzelfde reepje loofbos. Hier wordt het tweetal opgewacht door de Buizerd, die zonder aarzelen en zonder slag of stoot de Havik zijn prooi ontfutselt.

Ik besluit te gaan kijken en loop op het bosje toe. De Buizerd vliegt laag uit een boom weg. Eronder vind ik het nog warme lijk van de kauw. Het is een eerstejaars vogel, hij zit goed in de veren en is tamelijk vet. Een tijdje zoeken in het kleine en overzichtelijke bosje levert geen tweede kauwslachtoffer op. Vermoedelijk is het dezelfde vogel geweest die er bij de eerste schermutseling tussen Havik en Buizerd tussenuitkneet.

Tevergeefs.

In 1989 zag ik hoe een Buizerd zich in Boswachterij Grolloo plompverloren liet vallen op een volwassen mannetje Havik met versgeslagen Winteraling *Anas crecca*. Ook hier ruimde de Havik het veld.

Adres: Muddegoorn 80, 9403 NL Assen

Lokale vreugde bij mussen: alleenstaande sperwermoeders

Jan van Diermen

Het is 27 juni 1993, tien voor half vijf wintertijd (WT) en niet te heet in de Heeswijksche Bosschen (oostelijk Noord-Brabant). Er zingt niets in de grove dennen op deze arme heidegrond. Een vrouwtje vink laat met vaste regelmaat een irriterend "rüup" horen, zij had zich bij "bosschen" allicht iets anders voorgesteld. Het gemengde koor huis- en ringmussen van het nabije boerenerf klinkt daarentegen aanstekelijk optimistisch en dringt tot diep in het bos door. Maar we (Gertrude van den Elzen en schrijver) komen hier niet om onze stemmingen te laten beïnvloeden door vogelgeluiden.

Linea recta naar locatie HE5, ook genoemd Kameron en Roode Sok, waar sinds 1984 ieder jaar een Sperwer broedt. Van de negen voorgaande broedsels lukten er acht: in 1987 kwamen (afgeleid uit sporen in het gras)

twee jongens (schoenmaat 39-40) op het idee om vier pas uitgekomen kuikens mee naar huis te nemen. Geen wonder want ze zien er onweerstaanbaar lief en mooi uit op die leeftijd, onwetendheid en avontuurzin doen de rest. Waarschijnlijk hebben ze er maar kort lol aan beleefd.

Terug naar vandaag; HE5 op de laatste zondag van juni. Op de reguliere plukplaatsen - in dit nestbos steevast (ook bij wisseling van de individuen) op boomvalkwijze in enkele dennen en een zomereik - ligt niets. Het klinkt akelig stil en dat blijft zo als we onder de nestboom staan. Er ligt poep onder de boom, maar er klopt iets niet: dat wil zeggen: wat we zien beantwoordt niet aan onze verwachtingen. Er ligt zo weinig poep en de spatten zijn zo klein, maar ze liggen toch wel ver van de stam. Zijn er natte bij? Ik wrijf droge klontjes fijn tussen mijn vingers: voelt net zo fijn als custardpoeder, maar kraakt niet zo grappig op het laatst.

Gertrude zoekt naar ruiveren en prooi-resten, ik verzamel moed. Ik klim niet meteen de boom in, al ligt het antwoord op mijn vraag vrijwel zeker in het nest. De kans op vallen wordt bij 16-urige velddagen groot tegen het eind van de middag. Kloppen aan de stam, een flinke trap: geen respons. Nog eens de poepjes langs, heb ik ze allemaal gehad? Na nog drie klontjes is het raak: natte faeces! Drie meter van de stam en net zo klein als de andere spatjes: er is nog leven in het nest, waarschijnlijk slechts één kuiken.

Omhoog, de boom is vertrouwd, het nest is uit 1991 en wordt hergebruikt door de opvolgster van het wijfje dat hier van 1988 t/m 1992 broedde. Inderdaad ligt er een jong in het nest: een mannetje met uitpuilende krop, gewicht 105 gram en H8 (1) = 16.5 mm : hij is tien dagen oud. In het nest liggen een bleek hompje borstvlies, de hals van een jonge spreeuw en de luchtpijp van een jonge merel. Op de grond vinden we na lang speuren nog de verse resten van twee jonge grote bonte spechten, een jonge zanglijster en een jonge spreeuw. De diagnose wordt uitgebreid: in het begin van de jongenfase, wellicht toen het jong (de jongen) nog amper een week oud was (waren), is de vader verdwenen. De moeder staat er alleen voor en voedt haar zoon met één à twee grote prooien per dag.

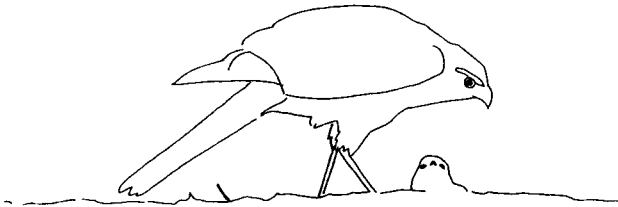
Ik weet niet hoeveel eieren er waren of zijn uitgekomen in dit nest. Het heeft op 17 juni voor het laatst flink geregend, dus er kan geen faeces zijn weggespoeld. Als er meer broers en/of zussen geweest zijn, moeten die (afgaand op de faeces onder het nest) al voor hun zevende dag zijn gestorven of opgegeten. Hier komen we nog terug.

4 juli 1993, weer zondag, na vang- en ringwerk op andere plekken volgt om 12.00 u WT de controle van HE5. Ja, hij leeft nog! Gewicht 154 gram,

H8 = 54.3 mm en de krop is 40% gevuld. Kortom in prima conditie. Op het nest twee poten, van een jonge spreeuw en een jonge merel, verder nergens prooiresten. Hoe zou het de moeder vergaan? De vorige avond (3 juli, 22.00 u WT) hebben we klepvallen geïnstalleerd met huismussen als lokkers, in de hoop haar te vangen. Een opgewonden reebok maakte het nachtelijk karwei (ik grijp in onzichtbare bramen) er niet aangenamer op. Hij blaft hartverscheurend en laat zich door stampen, terugblaffen en sissen niet weggagen. Het opstellen van de vallen lukt bij maanlicht goed en nu maar hopen dat de bok zijn woede niet op de kooitjes koelt.

De volgende ochtend is één van de kooien dicht en verschoven, maar leeg: het was de geplaagde ree toch te veel. Bij onze controle om 12.00 u WT (tevens nestcontrole) is de sperwervrouw aanwezig. Ze zit doodstil in de boom boven de lustig hippende en tjilpende mussen en vliegt geruisloos weg bij mijn naderen. Ze alarmeert niet als ik de nestinhoud controleer. Om 15.10 u en 18.45 u is ze niet aanwezig. Om 21.40 u, in de schemering blijkt ze gevangen: een oude bekende, dood gewaand omdat ik haar in 1992 niet als broedvogel traceerde.

Wat mij het meest interesseerde was echter niet wie ze was, maar hoe ze het maakte. Haar gewicht was relatief laag: 254 gram en haar krop leeg. Dit gewicht past volwassen wijfjes die volop jagen met jongen in de

bedelfase. Haar handpenrui liep achter bij de gemiddelde leeftijdgenoot, maar stond toch niet stil: H-score (2) = 26; H6 net afgeworpen. Geen van de armpennen was in groei: vier nieuw, de rest oud = van het vorige jaar, op één pen na die twee jaar oud was. De staart was voor een flink deel vernieuwd, zes nieuwe pennen (score 5), één driekwart gegroeid (score 4). Op de staart na vertoonde de rui een achterstand van c. 1 handpen en twee armpennen in vergelijking tot het normale verloop. Al met al had dit wijfje het niet bijzonder zwaar met haar alleen te dragen ouderlast. Het feit dat ze maar één jong te verzorgen had, speelde daarbij vast een grote rol. Bovendien was net weer tortuiniuk: in de eerste 1/ levensdagen van dit jong heeft het amper geregend (2,6 mm op drie dagen).

Een zeldzaam fenomeen, maar niet uniek: in 1990 trof een sperwerfamilie hetzelfde lot:

locatie Hurkske.1 (Erp, N.B.), vader en moeder beide twee jaar oud, nest in douglasspar, legbegin 25/26 april, vijf eieren, vijf eieren uitgekomen binnen 24 uur op 3-4 juni, vader verdwijnt op tiende jongendag (JD), sterke terugval in gewicht van pulli op JD11, stabilisatie jongengewicht op JD12. Vanaf die dag tot aan JD26 uitsluitend grote prooien: op 14 juni een tamme duif op de grond en een jonge spreeuw in het nest, daarna alleen resten in het nest (meest poten van jonge spreeuwen). Dit wijfje kreeg op 28 juni assistentie van een jong sperwermannetje, dat op 400 m van het nest een roestplaats had. Op die dag lag een geruide staartpen van hem onder het nest. Zijn bijdrage was echter niet kwantificeerbaar, we vonden geen plukplaats en slechts enkele prooiresten (m.i.v. 28 juni) op het nest (ringmus, boerenzwaluw). De moeder van dit nest vingen we meerdere malen: tweemaal in het vette jaar 1990, eenmaal in het magere jaar 1991. De gegevens staan in tabel 1.

Tabel 1. Vang- en broedstaat sperwervrouwje - 3446.076 - Hurkske.1 1990-91

datum vangst	gewicht (gram)	H - score	laatste H geruid	arm- pennen niet ge- ruid*	staart- pennen niet ge- ruid*	legsel grootte en aantal jongen	Leg- begin
20 V 90	290.0	17	5	0	0	5/5	25. ⁵ IV 90
10 VII 90	270.5	25	5	-	-	-	-
28 V 91	298.0	12	4	9	6	4/3	03 V 91

*: heeft betrekking op rui in het vorige seizoen (*in casu* arrested moult)

Het goeddeels alleen grootbrengen van vijf jongen (waarvan vier mannetjes) kostte dit vrouwtje minstens één offer: ze voltooide haar rui niet. In totaal behield ze 15 arm- en staartpennen een jaar langer dan "normaal" (ervan uitgaande dat jaarlijks compleet ruien normaal is).

Beide gevallen laten zien dat een wijfje sperwer, zelfs als haar mannetje sterft voordat de jongen halfwas zijn, nakomelingen groot kan brengen. Door de beschutte ligging van het Hurkske-nest speelden de zes dagen met regenval na het verdwijnen van de vader geen merkbare rol. In de periode dat ze er alleen voor stond was het wijfje op twee van de vier dagen met regen rond het weegtijdstip aanwezig, op vijf van de negen dagen zonder regen rond dat tijdstip was ze weg (op jacht). Natuurlijk trof dit wijfje het geluk dat geen andere sperwer of havik feest is komen vieren terwijl ze niet thuis was.

Het omgekeerde van bovenstaande gevallen: uitval van het vrouwtje, kan ook uitgevlogen jongen opleveren. Te Woodwalton-Fen (Cambridgeshire, Engeland) bracht een mannetje twee jongen groot op een nest in wilgenstruweel (1988, I. Wyllie, pers.). De jongen moeten in zo'n geval wel 13(man)-15(vrouw) dagen oud zijn, anders zijn ze nog te weinig bereid zelf aan prooi te gaan sjoeren. De sperwervader vertoont namelijk amper of geen neiging tot het aanbieden van prooi in consumeerbare brokken. Hij stapelt simpelweg de nestrand vol rond zijn hongerige kroost.

Hoe langer een onderzoek duurt des te groter wordt de kans op situaties in het veld, die normaliter alleen onder experimentele omstandigheden zijn te bestuderen. Je moet er alleen wel net op tijd bijzijn.

(1) H8 = handpen 8, de derde handpen van buiten. Het meten van de lengte van een slagpen geeft een zuivere maat voor verengroei. De veel gehanteerde vleugelmaat is bij pulli een gecombineerde maat voor botgroei en verengroei. Beide zijn bruikbaar voor leeftijdsdeterminatie in broedsels met ongestoorde ontwikkeling. Voor het bestuderen van de groei van nestjongen is gescheiden meten van de ontwikkeling van verenkleed en skelet vanzelfsprekend te verkiezen.

(2) H-score = de groei van een pen wordt in punten uitgedrukt, van 0 voor een oude veer tot 5 voor een volgroeide nieuwe veer.

Adres: postbus 65, 7370 AB Loenen

BULLETTJE

IN DE VORIGE AFLEVERING EINDIGDE BULLETTJE EENZAMAAR IN EEN SOMBERE WERELD. HIJ HEEFT IN TUSSENTIJD VEEL AVONTUREN BELEEFD, MAAR IN STRIPFORM IS ZIJN LEVEN MET BIJTE GEHEEN. ONLANGS BELANDDE HIJ IN EEN IDENTITEITSCRISIS

DAARNA: DRANK EN WET, SCRIGEERDEN HEM IN EEN WSPOR VAN ZIJN ROOTS

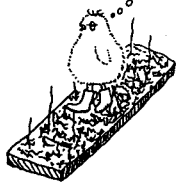
HJWONTSPIANNERS, BI-ERELD, ALWAAR GEEN

DR-
ME-
DAN

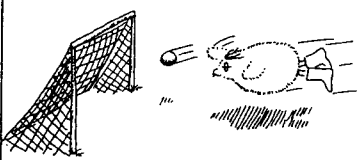
MANTRA'S EN EEN BAK GLOEIENDE KOLEN LEIDDEN TOT OMSEGRIP EN BLAAREN IN PLAATS VAN LOUTERENDE INTROSPECTIE

RATELBAND?

RIET IN SINDI GHI ENDE IN TE VINDEN, VLLICHT BULLETTJE MAAR WARMER STREKEN...

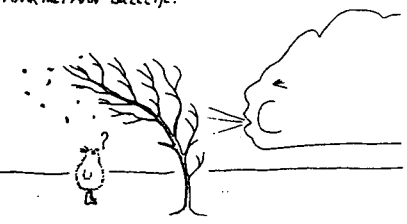
ZVEEFBLIJVEN A LA MICHAEL JORDAN VULDEN SLECHTS EEN DOEL, GEEN PERSONLIJKHEID OF EEN REEL LEVEN

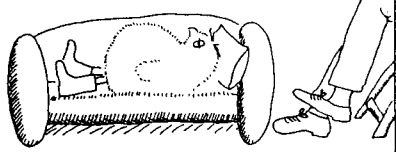
NIETSCHIE BRACHT GEEN HELDERHEID, BOVENDIEN KAN BULLETTJE HELEMAAL MET LEZEN.

HERFSTWINDEN GAVEN HIJN BOODSCHAPPEN PRIJS, MAAR MET AAN BULLETTJE.

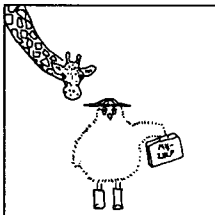
INTHERAPIE LEERDE HIJ TE 'VOELEN'. HIJ WELDE LEEGTE

BULLETTJE ONTVLICHT MIJ DUS ZIJN TILLENDE FUNDAMENTEN, HIJ REIST NAAR BOTS WANA.

DAAR ONTDEKT HIJ DAT, WAAR HIJ OOK GAAT, HIJ ALTIJD ZICHZELF MEENEENT

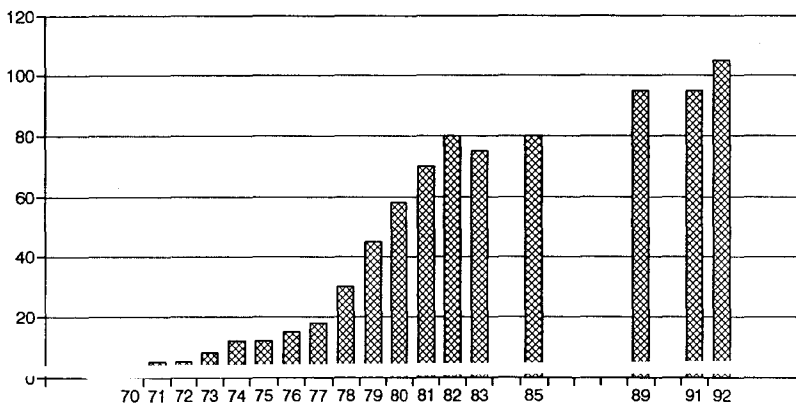
ONTEVREKEN MET DEZE PARADOX IS BULLETTJE VEER EEN ILLUSIE ARMER....

"Die papegaaien" doen het goed in Noord-Holland

Rob L. Vogel

Het is voor een rechtgeaard Veluwenaar wel even wennen om broedvogels te inventariseren in de uitgestrekte, bijna boomloze, veenweidegebieden van Noord-Holland. In het voorjaar van 1993 ontkwam ik er niet aan en heb heel wat dagen doorgebracht in Waterland (de streek tussen Amsterdam en Marken) en andere gebieden in Noord-Holland, om broedvogels op terreinen van Staatsbosbeheer te inventariseren. Wat me nogal frappeerde was het algemene voorkomen van Bruine Kiekendieven in graslandgebieden. De vele voorjaarswaarnemingen van "Kieken" die verdreven worden door groepen weidevogels, staan me nog op het netvlies gebrand. Het gaat dan ook goed met de Bruine Kiekendief in Noord-Holland. Op de Waddeneilanden na is de soort nergens in Nederland zò sterk toegenomen als in Noord-Holland (figuur 1). Gebieden met een hoge dichtheid aan Bruine Kiekendieven zijn onder andere Texel, de Wieringermeer, Zaanstreek/Waterland en de polders ten oosten van het Alkmaardermeer. Nagenoeg alle paren broeden in rietvelden maar het jachtgebied omvat ook gras- en akkerlandgebieden in een ruime omgeving van het nest.

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de Bruine Kiekendief in Noord-Nederland (excl. Texel) op grond van gegevens van de Provincie Noord-Holland, het boek "Broedvogels van Noord-Holland" en schattingen van H. Groot & R. Brouwer (BSP-materiaal SOVON).

Vogelaars, maar ook de meeste boeren en weidevogelsbeschermers, zijn blij met de toename van de Bruine Kiekendief. Zo vertelden veel boeren met trots over "hun" paartje, en wisten me precies te vertellen hoeveel jongen er vorig seizoen waren uitgevlogen.

Toch lijkt niet iedereen even gelukkig te zijn met de forse toename. Dergelijke geluiden vallen, zij het incidenteel, te horen in de omgeving van de Wieringermeer en de wijde omgeving van de Zaanstreek. In de Wieringermeer viel zelfs een afschotgeval te betreuren; de dader bleef onbekend. Lokale vogelaars werd door sommige jagers verteld dat men "die papegaai-en" toch liever kwijt dan rijk was.

Ook in de omgeving van de Zaanstreek en Waterland bleken een aantal boeren, jagers en terreinbeheerders minder blij met Bruine Kiekendieven. Ze vertelden me te vrezen voor weidevogels en te weten dat "derden" af en toe een legsel verstoorden door de eieren te verwijderen. Wanneer er eenmaal jongen zijn wordt het broedsel als regel met rust gelaten en volwassen vogels worden alleen met gefronste wenkbrouwen nagestaard.

In mijn Waterlandse inventarisatiegebieden waren de meeste paren succesvol. De lokale beheerder van Staatsbosbeheer waakt er dan ook trouw over!

Tijdens mijn tochten door Waterland zag ik in mei en juni geregeld Bruine Kiekendieven weidevogelpullen grijpen. Ik observeerde vaak een paartje dat nestelde in een rietveld langs de Gouwzee. Vanuit dit rietveld vlogen de vogels met name 's ochtends laag over de dijk, om te jagen in de aangrenzende weidevogelgebieden. In een aantal gevallen had de kiekendief het op weidevogelpullen voorzien. Tureluurs hadden de indringer vaak het eerst in de smiezen om direct fel te alarmeren. De Kieviten en Grutto's vlogen onvervaard op de indringer af die, stevig op de huid gezeten, toch op zijn doel af ging. Op enkele meter hoogte liet de kiekendief zich plotseling vallen, greep met één poot een weidevogelpul (meestal een Kievit of een Tureluur) en vloog dan linea recta naar zijn rietveldje. Waarom lukte dit, op het oog, zo gemakkelijk?

Welnu, vanaf einde april worden veel graslandpercelen in luttel dagen gemaaid. Hoewel in veel percelen legsels die onder nestbeschermers liggen worden gespaard, verandert er veel in zo'n weiland. Paren die eieren of kuikens hebben verloren, beginnen vaak in andere percelen opnieuw en pullen uit omliggende weilanden banjeren juist blijmoed de biljartlakens op. Op deze kortgemaaide percelen zijn deze kuikens, zelfs als ze in dekking liggen, van verre al zichtbaar voor potentiële predatoren. Een Bruine Kiekendief die de IJsselmeerdijk over snelt, hoeft niet lang te zoeken en gaat recht op zijn doel af.

Hoe anders is het in graslandpercelen waar jonge weidevogels in alle rust kunnen opgroeien. Vaak zijn dit percelen waar door DBL (Directie Beheer Landbouwgronden) een overeenkomst is afgesloten, wat betekent dat de boer niet voor een bepaalde datum gaat maaien. In zulke ruige graslandpercelen zijn kuikens vaak niet te vinden, zelfs al sta je er met je neus boven op. Bruine Kiekendieven hebben natuurlijk veel scherpere en geofender ogen maar moeten op lage hoogte toch nauwgezet zoeken, en af en toe even "te peddelen" in de lucht. Welnu, de weidevogels zorgen er wel voor dat de indringer niet nauwgezet kan zoeken, zodat de roofvogel er al snel tabak van krijgt en onverrichterzake naar eenvoudiger jachtvelden vliegt.

Hoewel dergelijke taferelen vanaf een mooi observatiepunt als de IJsselmeerdijk dagelijks te aanschouwen zijn, vormen Bruine Kiekendieven voor de weidevogelpopulatie natuurlijk geen enkele bedreiging. Op een vierkante kilometer weidevogelgebied broeden veelal meer dan 150 paar weidevogels en verder flink wat zangvogels, mollen, honderden woelratten en duizenden veldmuizen. Vanaf einde mei overspoelen duizenden meest jonge Spreeuwen de weilanden, waar Bruine kiekendieven enthousiast achteraan jakkeren. Het aandeel weidevogelkuikens dat wordt verschalkt, vormt dan ook een miniem aandeel van het voedselpakket en de Bruine Kiekendief zal dan ook geen invloed uitoefenen op grootte en ontwikkeling van weidevogelpopulaties.

Gelukkig beseft het overgrote deel van de Noord-hollanders dit en betracht Bruine Kiekendieven met evenveel welwillendheid als andere roofvogelsoorten. Noord-Holland behoort dan ook tot de provincies waar roofvogelvervolging een bijna uitgedoofd verschijnsel is. Wanneer verhalen over predatie op weidevogels geleidelijk aan in het juiste perspectief worden geplaatst, kan het misschien de eerste Nederlandse provincie worden waar roofvogelvervolging ècht tot het verleden behoort.

Adres: p/a SOVON, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen

Als je verenpak maar goed zit: regen, wespen, Wespendienven en veergroei

Rob Bijlsma

Iedereen weet dat Wespendienven wespenbroed vreten. Ze zijn inderdaad erg goed in het opsporen van wespennesten, het uitgraven ervan en het losneuteren van de larven en nonnen uit de cellen. Misschien dat deze voedselspecialisatie veel mensen ertoe heeft verleid te denken dat Wespendienven in regenrijke zomers slecht af zullen zijn. In de Duitse en Zwitserse literatuur wordt zelfs gesuggereerd dat ze in natte zomers geen broedpoging doen, broedpogingen halverwege afbreken of voortijdig de wijk nemen naar betere oorden. Is dat zo?

Zo'n vraag is makkelijker te stellen dan te beantwoorden. Je moet een redelijk aantal paren op de voet volgen (dat vergt al de nodige zweetdruppels), daarnaast moet je iets te weten komen over de talrijkheid van wespen, de vindkans ervan door Wespendienven en de invloed van regen op deze beide. En als een broedsel mislukt, hoe leg je dan een oorzakelijk verband tussen de regen, de wespen en het falen van dat broedpaar? Zou één van de ouders niet door een Havik kunnen zijn gepakt, of tegen een hoogspanningskabel gevlogen?

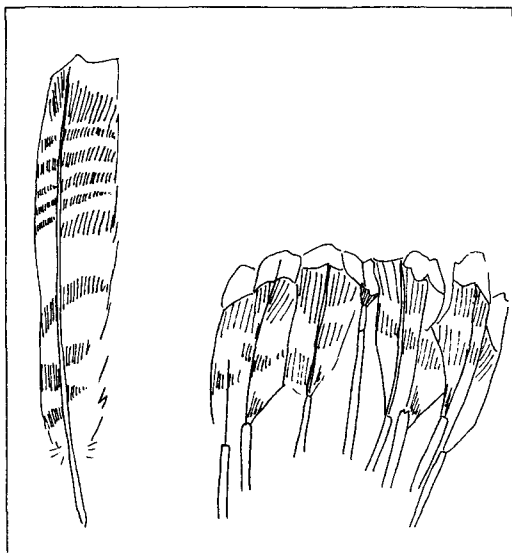
Het broedseizoen van 1993 gaf een mooie gelegenheid een en ander op de voet te volgen. Mei en juni waren warme en vrij zonnige maanden, zo ook de eerste helft van juli. De wespenstand was niet florissant, maar ook zeker niet uitgesproken slecht. Een gunstige start voor Wespendienven, dus. Dat bleek inderdaad uit de vroege start van de eileg van acht paren die door Willem van Manen, Herman Gruppen en Rob Bijlsma werden gevonden in Drenthe, namelijk gemiddeld op 25 mei. De vroegste begon al op 17 mei, iets wat in Drenthe niet eerder was vertoond. Op één 1-legsel na legden alle paren twee eieren. Alle eieren kwamen uit. Tot zover ging alles naar wens.

Vanaf half juli begon het weer echter aanzienlijk te verslechteren, en daarna bleef het hommeles. Veel regen, weinig zon, op sommige dagen zelfs permanent regen (14, 27 en 30 juli), precies op het moment dat er jongen in de nesten zaten.

In juli bleek echter uit niets dat de ouders moeite hadden met de aanvoer van wespenbroed. De nesten lagen vol met wespenraten en de jongen waren weliswaar niet zo moddervet als vorig jaar, maar toch alleszins in goede conditie.

In de eerste helft van augustus bleek dat de aanwas van wespenvolken achterbleef en de aanvoer door Wespendienven stakte.

De doorsnee van de wespennesten die werden gevonden op de nesten van Wespendienven, oversteeg zelden de 90 mm (in warme jaren vaak >100 mm). Het tekort aan wespenbroed werd aangevuld met kikkers en nestjonge vogels, zodat uiteindelijk alle 15 jongen goed uitvlogen. Hun uitvlieggewichten waren normaal te noemen in vergelijking met voorafgaande jaren. Slecht weer in de nestjongenfase resulteerde dus niet in verlaten broedsels of stervende jongen door voedselgebrek. Toch was niet alles koek en ei. Tijdens de nestcontroles viel bij diverse nestjongen op dat ze absurd lange bloedspelen hadden. Gewoonlijk is het zichtbare deel van de bloedspelen van slagpennen 10-15 mm lang, maar bij deze jongen werden soms bloed-

spelen van meer dan 80 mm aangetroffen waaruit dan nog net een toefje slagpen stak. Dit verschijnsel was het duidelijkst in de staartpennen, maar ook in de duimvleugel, de handdekveren, grote dekveren en sommige hand- en armpennen. Enkele jongen zagen er dramatisch uit met hun totaal verkokerde staart en enge, zichtbare bloedspelen op de bovenvleugel.

Overigens belemmerde het meegroeien van de bloedspelen niet de groei van de veren zelf; dat ging in het

gebruikelijke tempo door. Een tweede schok kwam op het moment als de bloedspool toch afladderde: de slag- of staartpen ontplooide zich dan niet mooi tot een fraaie vliegveer, integendeel. De pen bleef een verkokerde vorm houden, de baarden waren zwaar beschadigd en de baardjes haakten niet meer in elkaar. Er waren duidelijke faultbars zichtbaar een soort horizontale "weeffouten" in de veren die te maken hebben met groei stoornissen. Van de 15 jongen hadden er vijf ernstige bloedspoolproblemen, twee andere iets minder. Op de dekveren en in de vleugel verdwenen de "fouten" langzamerhand, of werden althans onzichtbaar door de ontwikkeling van het volledige verenpak. In de staart bleven bij enkele jongen grote

gaten zichtbaar: een verenskelet met wat rudimentaire baardgroei. Deze jongen vlogen wel uit. Helaas was het na het uitvliegen erg moeilijk goed zicht te krijgen op hun vliegcapaciteiten. Bij één zo'n "gehandicapte" vogel viel op het eerste gezicht weinig afwijkends te bekennen. Met de kijker was echter te zien dat de staartpennen niet goed sloten.

Het is aannemelijk dat fouten op zo'n cruciale plek in het verenpak, en dat bij een onervaren vogel, niet bijdragen tot een hoge levensverwachting van een lange-afstands-trekker als de Wespendif. Als gebruiker van thermiek moeten juist de dragende veren in goede conditie zijn.

Hoe kon zoiets gebeuren? Dat blijft speculeren. Een veer groeit uit een bloedspool. Dat zijn de blauwige kokertjes waaruit na enkele weken de veer naar buiten piept. De bloedspool is omgeven door een hoornachtige opperhuid die met de veer meegroeit. Gewoonlijk droogt het uiteinde van de bloedspool uit, verschilfert en bladdert af. Bij de bovenvermelde Wespendifieven trad die verschilfering niet op en groeide de opperhuid van de bloedspool onbelemmerd met de veer mee. De veer kon zich dus niet ontplooiën. De meest waarschijnlijke oorzaak voor deze ongebruikelijke gang van zaken lijkt het natte weer. Jonge Wespendifieven zitten tot op vrij hoge leeftijd als een kip op hun buik in het nest. Door de uitbundige regenval waren de nesten doorweekt, te meer daar beide ouders voedsel zoeken en al spoedig (vanaf de tweede week) de jongen niet meer afdekken bij regenval. Vooral de onderbuik en staarten van de jongen waren in de tweede helft van juli permanent nat, vies en kleverig. Zodoende konden de uiteinden van de bloedspoolen niet opdrogen en dus niet afbladderen. Ze groeiden mee en veroorzaakten schade aan de pennen zelf.

Deze episode heeft ons diverse dingen bijgebracht, namelijk (1) slecht weer hoeft niet automatisch gepaard te gaan met weinig wespenbroed, (2) gebrek aan wespenbroed in de nestjongenfase leidt niet automatisch tot het in de steek laten van de jongen, of tot sterfte van jongen, (3) amfibieën en nestjonge vogels zijn effectieve vervangers voor wespenbroed, (4) de conditie van de jongen wordt niet noodzakelijkerwijs door langdurige regenval ondermijnd, (5) langdurige regenval in de eerste groeifase van de jongen kan, via bloedspoolproblemen, leiden tot groeistoornissen in de veren en (6) frequente nestcontroles zijn nodig om deze uitspraken te kunnen doen. Uiteraard weten we dan nog steeds niet of identieke omstandigheden elders in het broedgebied tot dezelfde uitkomsten hadden geleid.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse

Brieven

Beste Rob en Mario,
jullie hadden mij gevraagd een stukje te schrijven waarom ik roof-
vogels zo mooi vind.

Dat is om een paar dingen. Het zijndere:

1. Mijn vader is biologieleraar en keek veel naar de natuur ik ging ook meekijken en vond de roofvogels het mooiste.
2. Toen ging ik roofvogels gaat bestuderen en ik vond het gebruik van thermiek door roofvogels zo mooi dat ik dacht: dit worden mijn lievelingsdieren. Ook de duikvlucht om een prooi te pakken in de sneeuwde mij veel en toen ik de oogstreep zag dacht ik: wat mooi!
3. Toen ben ik er alles van gaan sparen zoals: beeldjes, plaatjes, boeken enz.
4. Roofvogels mogen van mij af en toe wat rangvogels pakken. ^{leest} ik vind dus dat sommige mensen overdrijven dat ze zo-
veel rangvogels pakken, de sprenwer is bijna de enige die het doet. Daarom ben ik blij met wat jullie doen.

Jaap van Netten.

P.S. We hebben het boek van jullie al gebocht
en we vinden het heel mooi.

Over 'de Takkeling'

Ik stond in 'de Takkeling' van September 1993 dat alles (van alles over roofvogels enz) van harte welkom was, en gezien dit jaar, mijn eerste jaar als vrijwilliger van de WRNON (93), wil ik graag vertellen wat mij, als 16-jarige jongen, dit jaar allemaal het meegenakt, gezien de WRNON en 'de Fugelkelling' (waarin ik ook mijn naam in wil dit graag wel even kwijt, want het is het mooiste wat mij is overkomen).

Ik zal eerst beginnen, en dan het kint:

Drachten:

Ik ben Eddy de Vries, geboren 26-9-77 te Drachten.

Het volgende wil ik even kwijt:

Afgelopen jaar was voor mij een fantastisch jaar, wat Roofvogels betreft, het mooiste wat ik ooit meegenakt. Begin dat jaar hadden Henk ^{het} Dijkman en ik ons aangesloten bij de WRNON, en 'kreeg' ^{een} gebied om te inventariseren (Oranje Woud).

Vanaf dat begin ging er een wereld voor mij open: Herik, de mysterieuze heerser, Buisser, Jopman enz. Gewoon prachtig.

Zo kwam ik met steeds meer mensen in contact, van ervaren veldwerkers en ringers tot aan de beste stankliners (ook ervaren natuurjagers).

De Roofvogels hadden me letterlijk en figuurlijk in de ban.

Ook kwam ik in contact met D. en G. Miedema van vogelopvangstation 'de Fugelkelling' te Ureterop.

Ook van hun leer ik nu veel. Zo vereenig je vele Roofvogels (prachtig), mijn hobby's en gewone vogels.

Al die mensen wil ik bedanken, voor het mooiste wat mij is overkomen, de Roofvogels.

Met Vriendelijke Groet:
Eddy de Vries.

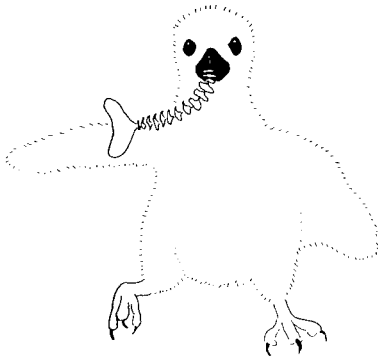
Visetende Buizerd moet dit bijna met de dood bekopen

Lex Tervelde

Afgelopen zomer 1993 tijdens het ringen van een nest met twee jonge Buizerden erin stuitte we op een hachelijke zaak. Een paartje Buizerden had net als verleden jaar hun nestplaats gekozen langs het kanaal van de Westerwoldse Aa. Alleen met dit verschil dat ze nu een ander kraaienest hadden gevonden en deze hadden omgebouwd tot buizerdhorst.

Alles ging goed totdat we begin juni de pullen wilden ringen. Toen een van de klimmers bij het horst was aangekomen zag hij dat er bij het kleinste jong een stuk staart van een vis uit de bek stak. Het jong kon dit kennelijk niet doorslikt krijgen. Nadat hij er even aan had gevoeld bleek het behoorlijk vast te zitten.

Nadat het buizerdjong beneden was aangekomen hebben we het aan een

nauwkeurige inspectie onderworpen. Het bleek dat twee harde zijgraten van de ruggegraat zich door de krop hadden geboord. Het was onmogelijk voor de jonge Buizerd dit uit zijn krop te werken. Dat het stuk graat er al enige tijd inzat, was te merken aan het gewicht. Ook waren de borstspieren bijna niet meer aanwezig; het jong was behoorlijk ingeteerd. Bij het wegen bleek dat het gewicht van het gedupeerde jong precies

de helft bedroeg van dat van zijn nestgenoot, namelijk 330 gram. Nadat wij het stuk graat voorzichtig hadden verwijderd, waarbij er een sleutelbos aan te pas moest komen om de binnenkant van de krop opzij te drukken zodat de graat losgemaakt kon worden, is het jong teruggeplaatst in het nest.

Het stuk graat was 8,5 cm groot en het leek mij van een karper te zijn. Het is de vraag hoe de Buizerd deze vis heeft bemachtigd. Het kan zijn dat de

vis dood (of bijna dood) in het water heeft gelegen en door de Buizerd is gepakt. Het kan ook zijn dat de vis door een visser op de kant is achtergelaten waarna de Buizerd het als aas heeft meegenomen en opgevoerd aan zijn jongen. Het is bekend dat Buizerden vis op hun menu hebben staan. Hoe het verder is afgelopen is niet helemaal duidelijk. Bij een nacontrole, later in het seizoen, is geen dode buizerdpul (of resten hiervan) gevonden. Ook is de ring niet teruggevonden op het nest, zodat het er op lijkt dat voor deze Buizerd de redding toch nog op tijd is gekomen en hij/zij succesvol is uitgevlogen.

Adres: Ten Oeverlaan 41, 9744 GE Hoogkerk.

Sneacky Sperwer *Accipiter nisus*

Willem van Manen

Tussen Anreep en Ekehaar (Drenthe) ligt een onbetekenend loofbosje. Langs de randen staan eiken, berken en elzen, het centrum is uitgegraven en in het ongeveer één meter diepe water staat dicht wilgenstruweel. In april 1993 vond ik in een hoek van het bosje poep, verdacht veel lijkend op sperwerpoep. In juli zag ik een sperwermannetje richting het bosje duiken. Of hij prooi bij zich droeg, kon ik niet gewaarworden. Eind november 1993 kwamen wij (auteur + Mathijs Smaal) wederom langs het bosje. Ditmaal geen Sperwers, maar wel een koudeperiode waardoor alle stilstaand water met een dikke ijslaag was bedekt. Op handen en knieën wurmden wij ons over het ijs door het wilgenstruweel. Na een kwartier en verlies van alle richtinggevoel ontdekten wij een nest in een wilg op 3,5 m hoogte. Inspectie wees uit dat het een sperwernest van 1993 was, gezien de botjes en vleugels op het nest uitgevlogen en wel. Eventjes kreeg ik het, door de vrieskoude heen, erg warm. Helder herinner ik me hoe ik al enkele voorjaren af en toe een cirkelende Sperwer zag boven het aangrenzende beekdal. Altijd schoof ik deze waarneming met een minachtend gebaar terzijde: Pfff, doortrek...

Pas op voor teken!

Maria Quist

De meesten van U hebben wel eens gehoord van de Lyme-ziekte, een ziekte die wordt veroorzaakt door de beet van een geïnfecteerde teek. De gevolgen zijn heel vervelend en variëren van o.a. gewrichtsklachten, hersenvliesontsteking tot hartklachten. Bij verwaarlozing kun je er ook nog aan dood gaan.

Zelf kende ik de Lyme-ziekte ook, had er volop over gehoord en gelezen en mijn collega/vriend Willem van Manen is twee jaar geleden een heel seizoen Lyme-patient geweest. Hij (en zijn ziekte) komen zelfs nog uitgebreid aan bod in in onze eerste film "Impressies uit het veld": Willem kreupelend aan het inventariseren met behulp van twee krukken.

Waarschijnlijk weet U ook dat je de gevolgen ervan kunt voorkomen door bij elke tekebeet goed te controleren of er geen rode kringachtige vlek om de beet verschijnt. Uiteraard wist ik dat ook, maar ik was zo stom om daar nooit op te letten. Tekebeten loop je dagelijks op wanneer je in het veld zit, soms wel 10 op een dag. 's Avonds krabde ik ze er uit, en klaar is Kees.

Nou, mooi niet dus: in juni begon mijn linkerknie pijn te doen en wat op te zwellen. Na een paar dagen ging het over, maar het kwam in heviger mate terug. De knie werd zeer pijnlijk, rood, warm en ik kon geen poot meer verzetten. Dokter, ziekenhuis, foto's maken, prikken in de knie, afijn, allerlei onderzoeken. Vanaf het eerste moment zei ik dat rekening gehouden moest worden met de Lyme-ziekte. Het bloed werd onderzocht, er waren wel anti-stoffen aanwezig, maar volgens mijn huisarts te weinig om op Lyme te duiden. Volgens hem was het reuma. Tien dagen later begon mijn rechterknie dezelfde symptomen te vertonen. Het wachten was op de uitslagen van alle onderzoeken en ik lag daar maar, week in week uit. Elke keer begon ik weer over de Lyme-ziekte, maar daar werd niet op in gegaan. Na twee maanden bed en rolstoel heb ik dokter Kuyper gebeld, de voorzitter van de Lyme-werkgroep en onlangs gepromoveerd op dit onderwerp. Het hele verhaal uit de doeken gedaan. Volgens dokter Kuyper was Lyme-ziekte zeker niet uit te sluiten, omdat het IGG-gehalte in mijn bloed positief was. (Op de technische medische kant van het verhaal zal ik hier niet verder ingaan). Dit heb ik voorgelegd aan de reumatoloog van het Academisch Ziekenhuis in Groningen waar ik in behandeling was. De dokter haalde er een paar collega's en een heel dik geleerd boek bij. Tsja, misschien was het dan toch wel Lyme. Ik kreeg een (proef)behandeling

met antibioticum. Vijf kuren achter mekaar, dubbele dosis, gedurende 20 dagen. De zesde dag kon ik weer een paar passen doen. Na veertien dagen schuifelde ik een 10 meter zonder stokken. Maar het ging heel langzaam, elke keer als ik dacht dat ik er vanaf was, kwam er weer een terugslag.

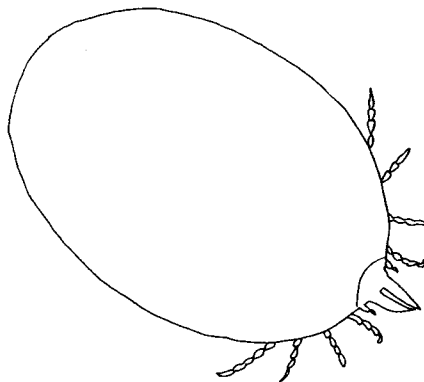
Het begon allemaal in juni, het is nu eind januari. Sinds twee weken kan ik weer redelijk normaal lopen, Vorige week mijn eerste echte wandeling gemaakt, van wel een uur. Tjongejonge, wat een ervaring, ik heb nog nooit zo lekker gelopen als toen. Gisteren heb ik de krukken teruggebracht naar het Groene Kruis.

Eerlijk gezegd hou ik niet zo van mensen die altijd maar over hun ziekten en kwalen praten. Dat ik het nu zelf doe, is om U te waarschuwen: wees niet zo stom als ik. Ga gerust het veld in, zoveel als U wilt, maar onderschat het risico van de Lyme-ziekte niet! Let op eventuele symptomen en denk niet te gauw van het zal wel loslopen. Wilt U er meer van weten, bel gerust (05162-2660).

P.s. De officiële diagnose van de reumatoloog van het AZG is Lyme-ziekte. Mijn huisarts houdt echter nog steeds vast aan zijn eigen (reuma)diagnose.

Adres: Aekingaweg 3. 8426 GN Appelscha

Mededelingen

De WR(NO)N organiseert aan het begin van het seizoen een dagcursus voor inventariseerders en ringers van roofvogels. Het volgende komt o.a. aan de orde: Op welke manier kan een gebied het beste op roofvogels worden geïnventariseerd (gebruik van kaarten en interpreteren van sporen), waaraan herken je sexe- en leeftijdsverschillen bij de diverse soorten, hoe het beste te wegen, meten en ringen. 's Morgens wordt de theorie behandeld, 's middags gaan we het veld in. De dag is, wat ons betreft, gratis. Wel graag zelf koffie (thermoskan) en brood meenemen.

Geïnteresseerden kunnen zich telefonisch opgeven: 05162-2660. Datum en plaats staan nog niet exact vast. Waarschijnlijk op een zaterdag in maart, omgeving Dwingeloo.

Let wel: deze cursus is alleen bedoeld voor degenen die komend seizoen serieus een gebied gaan inventariseren en verslag uitbrengen van de resultaten.

De WRNON heeft een aantal sweaters en t-shirts laten maken met alle kleurcombinaties van Wespendienven en hun verspreidingsgebied in Nederland.

De sweaters (groen) kosten fl. 40,- plus verzendkosten, de t-shirts kosten fl. 25,- (rood, grijs en blauw). Er zijn diverse maten. De XXL is iets duurder. Te bestellen bij Lex Tervelde: tel. 050-567605.

Het roofvogelboek is ook te koop bij de WRNON. Wij mogen het helaas niet met korting verkopen maar moeten de volle mep rekenen, dus fl.98,50. Wanneer U dit bedrag overmaakt op giro 76284 van Werkgroep Roofvogels te Appelscha, o.v.v. "toezenden roofvogelboek" plus duidelijk uw naam en adres, sturen wij het U per omgaande toe. De portokosten nemen wij voor onze rekening.

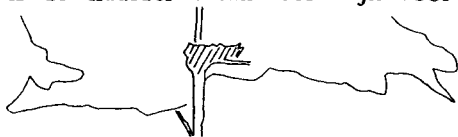

Zoals gezegd hebben wij een mooie grote fototentoonstelling. In totaal beslaat het ongeveer 16 panelen van 1x1 m. De foto's zijn op de achterzijde voorzien van klitteband. Wanneer U geïnteresseerd bent in de tentoon-

stelling, of een deel daarvan, kunt U informatie hierover krijgen via tel. nr. 05162-2660. U dient wel zelf voor de geschikte panelen te zorgen.

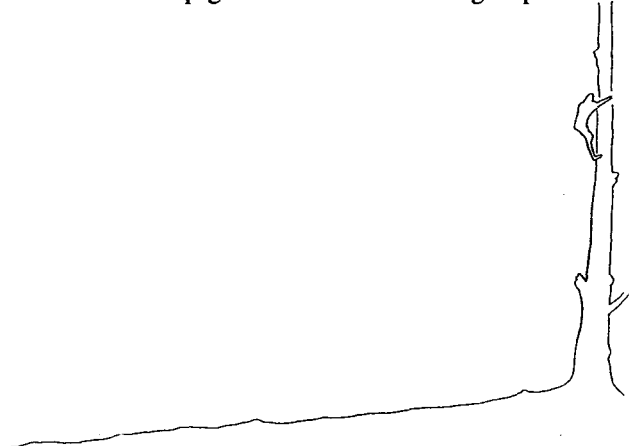
Het huren van de tentoonstelling is gratis. Wel berekenen wij benzinekosten voor het opzetten en ophalen en is de huurder verantwoordelijk voor eventuele schade.

Inmiddels bestaan er nu twee WRNON-films: "Impressies uit het veld" en "Roofvogels van dichtbij". De laatste is speciaal gemaakt voor kinderen, hoewel wij hem ook regelmatig draaien bij lezingen voor volwassenen. De duur is 17 minuten. De kleurenfilms (met o.a. prachtige opnamen van jonge roofvogels) zijn te huur tegen portokosten of te koop voor fl. 25,00 plus portokosten.

Dan zijn er nog een aantal exemplaren van ons boekje "Roofvogels: bedreigend of bedreigd?". Dit boekje (gebonden, 96 blz.) werd samengesteld ter gelegenheid van het symposium in maart 1993. Het bevat een artikel over de Havik van Rob Bijlsma, een uitgebreide weergave van de paneldiscussie tussen KNJV, Kritisch Faunabeheer, WRNON, Vogelbescherming en NBLF. Tevens wordt er een overzicht gegeven van citaten over de Havik (en meer algemeen: predatie) zoals ter sprake gebracht in jaargang 86-96 van "De Nederlandse Jager". Te bestellen door fl. 10,-- over te maken op giro 76284 t.n.v. Werkgroep Roofvogels te Appelscha.

Buitenlandse roofvogeltijdschriften

Buteo

Natura Publishers, Tyrsova 698, 552 03 Ceska Skalice, Tsjechië

Gabar

Raptor Conservation Group

PO Box 72155, Parkview 2122, Zuid-Afrika

Jahresbericht zum Monitoring Greifvögel und Eulen Europas

Martin-Luther-Universität, Institut für Zoologie, Postfach Universität

O-4010 Halle/Saale, Duitsland

The Journal of Raptor Research

The Raptor Research Foundation, Inc.

12805 St. Croix Trail, Hastings, Minnesota 55033, Verenigde Staten

Milvus

Eddy de Roeck, Roggereep 20, 9960 Assenede, België

Newsletter of The Peregrine Fund

World Center for Birds of Prey

5666 West Flying Hawk Lane, Boise, Idaho 83709, Verenigde Staten

Newsletter en Birds of Prey Bulletin

World Working Group on Birds of Prey and Owls

15b Bolton Gardens, London SW5 0Al, Engeland

Peregrine

Newsletter of the Hawk and Owl Trust

67 Westwick Gardens, London W14 0BS, Engeland

The Torgos

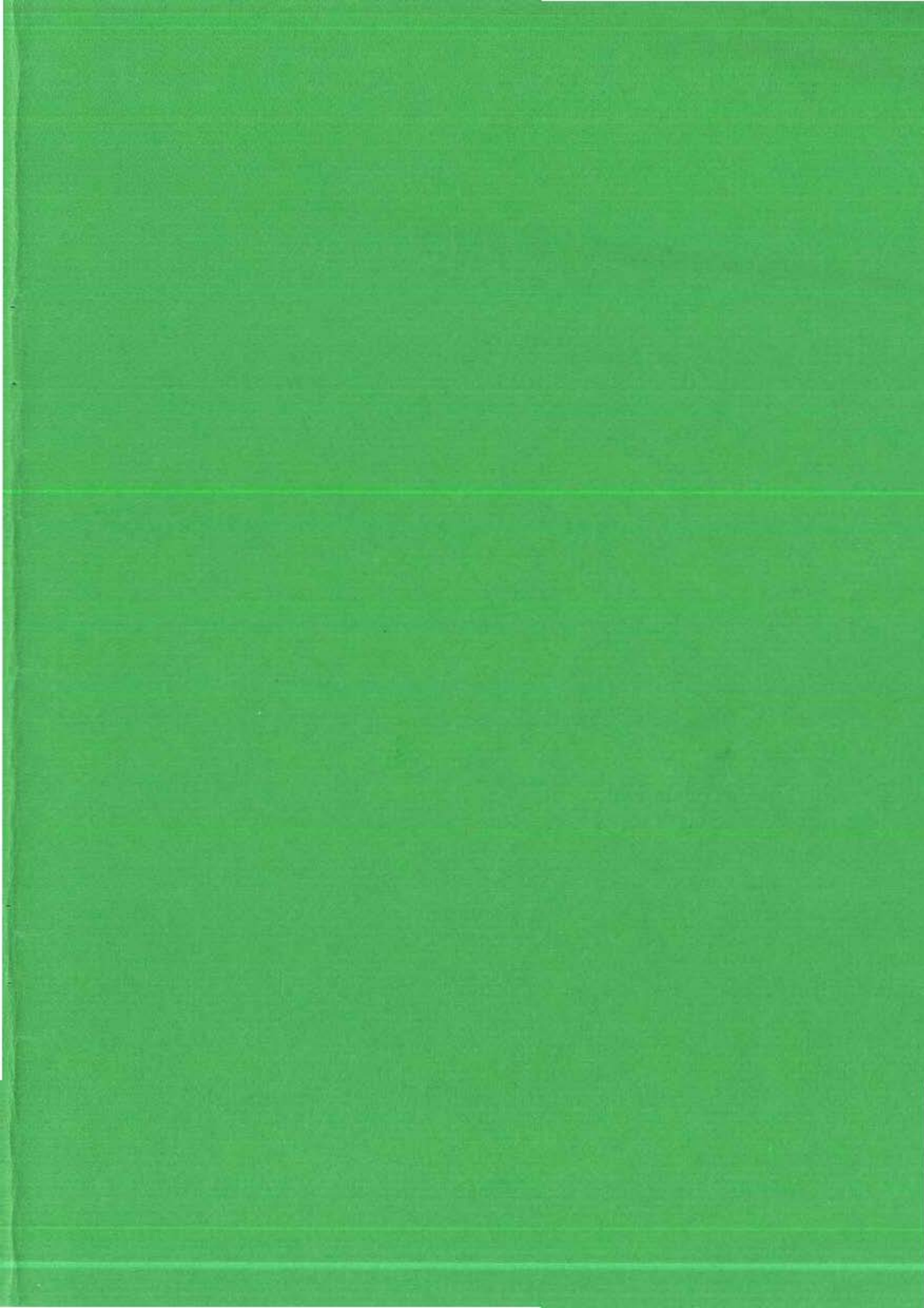
Israel Raptor Information Center

Doar Na Harei, Jerusalem 91076, Israel

The Wingspan

Raptor Research & Technical Assistance Center

3948 Development Avenue, Boise, Idaho 83705, Verenigde Staten

Inhoud

Maria Quist: Intro	1
Rob Bijlsma: Naar een landelijke werkgroep voor roofvogels	4
Rinus Dillerop: Vervolging Witterveld/Haarbos 1993	7
Sake de Vlas: Sperwerperikelen	9
Pedro Zoun: Resultaten van het in 1993 door het CDI-DLO uitgevoerde onderzoek naar de doodsoorzaken van roofvogels en uilen ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen	11
Knipsels	14
Willem van Manen (Storytelling Willem): Herfstwinden	15
Jan van Diermen: Lokale vreugde bij mussen: alleenstaande sperwermoeder	16
Bulletje	21
Rob Vogel: "Die papegaaien" doen het goed in Noord-Holland	22
Rob Bijlsma: Als je verenpak maar goed zit: regen, wespen, Wespendienven en veergroei	25
Brieven	28
Lex Tervelde: Visetende Buizerd moet dit bijna met de dood bekopen	30
Willem van Manen: Sneacky Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	31
Maria Quist: Pas op voor teken!	32
Mededelingen	34
Buitenlandse roofvogeltijdschriften	36